

DELO S PDF DATOTEKAMI

WORKING WITH PDF FILES

dr. Bojan Balkovec

Avtor predstavlja delo s pdf datotekami na temelju lastnih izkušenj. Kot primer uporabe je predstavljen program PDF-XCHange Viewer.

Ključne besede: pdf datoteka, raziskovalni pripomočki, PDF-XCHange Viewer

Based on his own experience, the author presents working with PDF files. As a case study, he presents PDF-XCHange Viewer program.

Keywords: PDF File, research tools, PDF-XCHange Viewer

S pdf datotekami se danes srečujemo na vsakem koraku v digitalnem svetu. Kaj pravzaprav je pdf zapis? PDF je okrajšava za Portable Document Standard. Razvilo ga je podjetje Adobe Systems v začetku devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Vse do leta 2008 je bil to standard v lasti omenjenega podjetja. Od takrat dalje, pa je to odprt standard.¹ In kaj je tu standardnega? Tehnične zahteve PDF so, da je to dokument, ki se prikaže v enaki obliki ne glede na platformo prikaza. Datoteka pdf vsebuje popoln zapis dokumenta, »vključno z besedilom, prelomom, pisavami, grafičnimi elementi, metapodatki in drugimi podatki, nujnimi za enoznačen prikaz«. ² Bistveno je torej, da se datoteka pdf ne glede na programsko okolje prikaže v enaki obliki. In točno v tem je bistvena prednost tega standarda. Pdf datoteko moramo videti v enaki obliki na računalniku, ne glede na operacijski sistem, tablici ali telefonu. In seveda na prikaz ne sme vplivati niti program, s katerim smo datoteko odprli. Vsak se je že srečal s težavo, ko je dokument, tu so mišljeni

1 <https://en.wikipedia.org/wiki/PDF>

2 https://sl.wikipedia.org/wiki/Portable_Document_Format

predvsem dokumenti v obliki besedilnih datotek, napisal na enem računalniku, potem pa ga je želel dokončati na drugem računalniku, in sicer v istem programu. Besedilo samo se seveda ni spremenilo, tudi opombe so se ohranile. Pogosto se je spremenila pisava, razmiki med vrsticami, zamaknjenost prve vrstice odstavka, sploh pa so lahko bile težava tabele. Če so težave že pri uporabi istega programa, kako to šele izgleda, če zamenjate tudi program, npr. da ste začeli besedilo pisati v Wordu in nadaljevali v programu Open Office. Seveda je to le zasebna težava, ki jo rešujemo, ko smo besedilo dokončali in ga shranimo. Če ga nekomu pošljete v branje, se mu bo zgodilo podobno kot vam med pripravljanjem besedila. Predvsem se mu bodo zamikale strani. Stran, odprta na vašem računalniku, se ne bo ujemala s tisto na njegovem računalniku. In tu je težave rešil pdf format. Ne glede na to, v kakšnem okolju bo nekdo odprl pdf besedilno datoteko, ki ima seveda lahko tudi različne grafične elemente (tabele, slike, grafikone), bodo vsi uporabniki dokument videli na enak način.

Ali lahko sami izdelate pdf? Razlog, zakaj bi to počeli, je ravno v tem, da želite nekomu nekaj pokazati in vas zanima njegovo mnenje ne le o vsebini, pač pa tudi o obliki, postavitvi strani in prelomu strani. Pdf lahko izdela vsak. V tem prispevku ostajamo v okenskem okviru in nas jabolčno okolje ne zanima. Preprosto ga ne poznam in pri nas je tudi manj pogosto kot drugod. To lahko trdim na osnovi izkušenj pri delu s študenti, pri katerem moram zaradi določenih nalog včasih vedeti, v katerem računalniškem okolju delajo. Večina je na oknih.

Pdf datoteko lahko seveda danes brez težav izdelate sami. V preteklosti, ko je bil to zaprt standard, je bilo to precej težje. Danes lahko na računalniku, ki teče v oknih in na njem uporabljate orodja Microsoft ali odprtokonde programe, npr. LibreOffice, v programih, ki jih uporabljate pri glavnini dela, brez najmanjšega navora izdelate pdf datoteko. Pri shranjevanju dokumenta je le potrebno izbrati možnost Shrani kot in potem izbrati možnost pdf. Program bo vaše besedilo, tabele ali predstavitev shranil v pdf format. Za izdelavo pdf datotek kot pretvorbo nekih drugih datotek je na voljo seveda tudi veliko različnih programov ali spletnih mest. Enega od izborov teh programov najdete

npr. na naslovu <http://www.cogniview.com/blog/pdf-editing-creation-40-opensourcefree-alternatives-to-adobe-acrobat/>.

Morda predvsem pri predstavitvah, ki so narejene ali z orodji zbirke Office ali odprtokodnimi programi, izbira shranjevanja v pdf, ni slaba izbira. Še posebej je to morda pomembno, če za svoje delo uporabljate odprtokodne programe (LibreOffice, OpenOffice ali kaj tretjega) in datoteke shranjujete v privzete zapise tega programa. Velika verjetnost je, da prezentacije ne boste mogli predstaviti, ker na računalniku, ki vam bo na voljo, ne bo programa, s katerim ste naredili predstavitev. V tem primeru je shranjevanje v pdf pravzaprav vaša nujna izbira, in ne izhod v sili. Shranjevanje predstavitev v pdf ni slaba izbira tudi, če imate v svoji predstavitvi večje število slik, ki so velike datoteke. Stiskanje slik in shranjevanje kot predstavitev je manj učinkovito, kot če predstavitev shranite kot pdf. In zakaj je lahko pdf rešitev? Preprosto zato, ker je tako rekoč na vsakem računalniku nameščen nek program za branje pdf datotek. Pogosto je to program Adobe Acrobat Reader. Pravzaprav je ravno zaradi zahtev pdf standarda vseeno, kateri program je na računalniku namenjen branju pdf datotek, v vsakem primeru boste svoj izdelek lahko predstavili.

Pogosto vprašanje je, ali lahko popravimo pdf datoteko. Če ste avtor nekega izdelka, ki v osnovi seveda ni bil narejen s posebnimi programi za izdelavo pdf datotek, potem to pač ni težava. Preprosto dokument popravite v njegovi izvorni obliki (besedilo, preglednica, predstavitev) in nato zoper pri shranjevanju izberite opcijo Shrani kot in izberite pdf format. Bolj zapleteno je popravljati pdf, ki ga je naredil nekdo drug. Za to potrebuje točno določene programe. Prvi pogoj je seveda, da dokument ni zaklenjen za urejanje. V takšnem primeru s popraviljem ne bo nič. Če pa dokument ni zaklenjen, si lahko pomagata z odprtokodnim pisarniškim paketom LibreOffice in v njem uporabite program Draw. Tam boste lahko posamezne dele besedila označili, in popravljali. Najpogosteje boste lahko za popraviljanje izbrali nek daljši kos besedila, ne le eno besedo. Popolnoma drugače bi bilo, če bi seveda imeli možnost delati s programom Adobe InDesign, ki je temeljno orodje postavljavcev besedil neposredno za izdelavo pdf.

A tega programa večina nima, ker ga razen profesionalcev, niti ne potrebuje. In svojo vlogo igra tudi cena, najmanj 20 \$ mesečno.

Za popravljanje pdf datotek so na voljo tudi posamezni bralniki, ki v plačljivih verzijah omogočajo tudi popravljanje pdf datotek in še nekatera druga opravila. Ta druga opravila so lahko včasih nujni opravek, ki ga moramo narediti.³ Lahko se zgodi, da želimo npr. iz nekega pdf izločiti nekatere strani, izbrisati kakšno stran, zamenjati vrstni red posameznih strani, združiti več različnih pdf datotek v eno in morda obrezati strani, ker imajo prevelik rob. Večina med nami se bo naštetih operacij lotevala v spletu, saj programi za branje pdf datotek v brezplačnih različicah teh opravil ne omogočajo. Rešitev je torej splet, kjer lahko te operacije izvajamo na mnogih straneh. Edino, kar nas lahko pri omenjenih postopkih s pdf datotekami na spletu omejuje, je omejeno število možnih datotek, ki jih lahko uredimo v času enega obiska na strani. V praksi to pomeni, da bomo pač morali dotično spletno stran obiskati večkrat.

Obstaja kar veliko spletnih naslovov, kjer vam ponujajo omenjene postopke s pdf datotekami. V nadaljevanju bom predstavil način dela oz. postopke, ki jih lahko opravite na eni od teh strani. Kot že zapisano, to ni edina spletna stran, kjer je to možno delati, je pač moj izbor. Na vseh primerljivih straneh boste našli nek podoben nabor možnih operacij. S tem seveda te strani tudi ne reklamiram. To je spletna stran <https://smallpdf.com/>.⁴

Kaj se skriva za nekaterimi gumbi, ni potrebno pojasnjevati, saj je razumljivo napisano. Naj pojasnim le nekatere posebne ukaze. Včasih je vaš pdf zelo velika datoteka. Velika pdf datoteka pomeni pri nekaj desetih straneh velikost nad 10 MB. Če ste pdf naredili tako, da ste v pdf pretvorili slike, potem je lahko datoteka velika več kot 100 MB. To pa je velikost, ki je nerodna za uporabo. V tem primeru bi bilo dobro pdf nekako zmanjšati. To boste naredili z izbiro možnosti *Compress PDF*.

3 V oklepaju bodo zapisani angleški izrazi, ki jih potrebujete, če želite nek ukaz izvesti.

4 Podobna opravila lahko uredite tudi na strani <https://www.cleverpdf.com/> ali pa <http://pdftools.egedsoft.com/pdf-features>.

Primerljivo ime bo tudi na drugih spletnih straneh. Uspešnost stiskanja je odvisna od različnih faktorjev in včasih bo rezultat mizeren, saj boste uspeli datoteko zmanjšati le za nekaj odstotkov.



Spletna stran <https://smallpdf.com> za delo s PDF datotekami.

Včasih se zgodi, da želite iz neke pdf datoteke odstraniti neko stran. Zelo podobna operacija je tudi izločanje strani iz pdf datoteke. Obeh nalog se lahko lotite z dvema operacijama. Z *Delete* boste seveda izbrisali določene strani iz datoteke. A to bi bilo precej zamudno, če želite npr. od 50 strani izbrisati 35 strani. Morda bo v tem primeru bolje uporabiti izrezovanje. Na omenjeni spletni strani je to ukaz *Split PDF*. Drugod za to operacijo uporabljajo ukaz *Extract*. Kakšna je razlika med *Delete* in *Extract*? Ukaz *Delete* bo izbrisal stran, ki ste jo označili ali izbrali za izbris. Ukaz *Extract* pa bo izbrisal vse, česar niste izbrali, ohranil pa strani, ki ste jih izbrali. Če bi imeli nameščen program za delo s pdf datotekami, ki bi omogočal tudi zadnji omenjeni funkciji, bi vam pri uporabi *Extract* računalnik ponudil, ali naj datoteke, ki so ostale neizbrane, zbríše, ali pa jih pusti v odprtem dokumentu, tiste strani, ki jih je izločil, pa odpre v novem dokumentu. Pri uporabi spletne strani za urejanje pdf boste npr. po uporabi ukaza *Delete* ali *Split/Extract* dobili le tisto, kar ostane v novi datoteki. Če ste se pri izbiranju strani, ki ste jih

želeli izbrisati ali pa izvoziti, zmotili, boste pač morali vse skupaj začeti znova. Ostala sta še dva ukaza. Prvi je *Merge*, po slovensko bi rekli *Združi*. S tem ukazom lahko dve ali več pdf datotek (to je lahko odvisno tudi od omejitev na spletni strani, v nameščenih programih običajno ni omejitev) združite v en pdf. Na omenjeni spletni strani smallpdf ni ukaza, ki vam tudi lahko kdaj pride prav. V neki datoteki je slika, ki bi jo npr. želeli uporabiti v svoji predstavitvi. Seveda se to da rešiti s posnetkom zaslona, ko imate pdf odprt na omenjeni strani. Boljša izbira pa je funkcija *Extract images from PDF*.⁵ Omenjeno funkcijo ima tudi program, ki ga bom predstavil v nadaljevanju, zato nekaj več o tem na tistem mestu. Kaj stori ukaz *Rotate PDF*, je popolnoma jasno. Včasih se zgodi, da nekje dobite pdf, ki pa ima vse strani ali pa le obrnjeno za 90° ali več. S tem ukazom boste stran(i) obrnili in besedilo bo lepo berljivo v pokončnem formatu.



Okno v programu PDF Xchange viewer z odprtima dvema datotekama, navpična delitev zaslona.

Za branje in še kakšne postopke s pdf datotekami uporabljam program PDF-Xchange Viewer. Programa ne razvijajo več, a se ga še vedno lahko prenese.⁶ Ustvarjalci promovirajo njegovega naslednika, ki sliši na ime PDF-Xchange Editor.⁷ Oznaka editor je zavajajoča, saj

5 Ukaz boste našli na tej strani <https://www.cleverpdf.com/>.

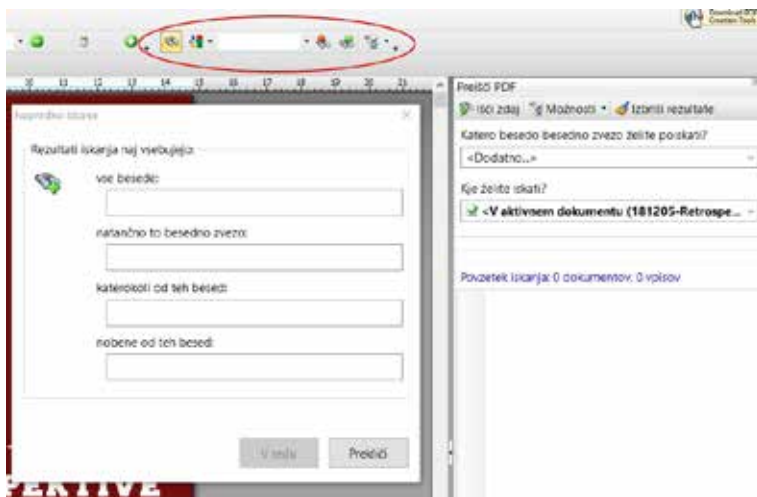
6 <https://www.tracker-software.com/product/pdf-xchange-viewer>

7 <https://www.tracker-software.com/product/pdf-xchange-editor>

sta oba po funkcijah primerljiva. Če želite uporabiti dodatne funkcije za ustvarjanje in urejanje, pa morate plačati za licenco nekaj deset evrov.

Najprej naj povem, da je program na voljo tudi v slovenskem jeziku, potrebno ga je le izbrati v precej obsežnem naboru različnih nastavitev. Najpogostejša uporaba programa bo seveda za branje pdf datotek. Če program nastavite za privzet bralnik pdf datotek, se vam bo npr. ob prenosu neke pdf datoteke s spleta ta avtomatsko odprla v XChange Viewerju. Včasih se nam zahoče, da želimo imeti na zaslonih vzporedno primerjavo dveh tekstov.

Program to zmore brez težav. Lahko celo v vsako od datotek posegate z operacijami, ki bodo opisane v nadaljevanju.



Okno za iskanje.

PDF datoteke so idealne, kadar želimo v tekstu poiskati neko besedo ali besedno zvezo. V polje za iskanje vpišemo, kar nas zanima, lahko tudi določimo, ali je iskanje občutljivo na velikost črk, in nato skačemo od zadetka do zadetka naprej ali nazaj po besedilu. Bi to lahko šlo še hitreje oz. bolj učinkovito? Da, program vam omogoča, da s posebno obliko ukaza za iskanje iščete po celem dokumentu in rezultati se vam prikazujejo takoj. To bomo storili tako, da iskalne besede ne bomo

vpisali v iskalno okno in pritisnili tipke Enter, temveč bomo po vpisu besede uporabili gumb Možnosti iskanja. Ta gumb najdemo v skupini gumbov orodne vrstice Iskanje. Prepoznali ga bomo, ker je na gumbu naslikan lijak. Druga možnost pa je, da kliknemo gumb Iskanje, ki ga prepoznamo po daljnogledu, ki je naslikan na njem. Odprlo se nam bo pogovorno okno, ki ponuja množico opcij za iskanje. Kaj storiti s poljem *Katero besedo besedno zvezo želite poiskati*, razumemo. Tudi to polje ima nekaj možnosti, ki jih odkrijemo, če pritisnemo gumb na desnem robu okvira za vpisovanje iskalnega besedila in nato spodaj izberemo Dodatno. Našli bomo nekaj možnost bolj kompleksnega iskanja. Med njimi je npr. iskanje večjega števila besed, ki niso besedna zveza.

Pravi zaklad pa je gumb *Kje želite iskati*. Običajno je tam že nekaj nastavljeno, najpogosteje je to možnost *V aktivnem dokumentu*. Kaj se zgodi, če izberemo, da naj išče po aktivnem dokumentu. Program bo preletel dokument in začel nizati zadetke iskanja. Mesta, kjer se pojavlja beseda, ki smo jo iskali, se začnejo izpisovati drugo pod drugim. Če bomo kliknili na enega od zadetkov, kjer je naša iskana beseda, bo program odprl datoteko na ustrezni strani. Podobno deluje

tudi možnost iskanja po vseh odprtih dokumentih. Najboljša možnost za obsežno iskanje pa je iskanje po mapi. V praksi to pomeni, da imate npr. pdf datoteke časopisov za celo leto lahko z enim iskanjem iščete določeno besedo po celem letniku. Tudi tu bi se vam potem ob kliku na nek zadetek pojavila stran, kjer je najdena beseda. Program bo namreč v ozadju datoteko odprl in nato premaknil pogled na stran z iskano besedo. Vsekakor zelo dobrodošel način iskanja.



Prikaz rezultatov iskanja po celotni datoteki.

Kar se tiče bogastva funkcij iskanja, je to najbolj funkcionalen program, na katerega sem naletel. Seveda predvsem po zaslugi iskanja po večjem številu datotek v mapi naenkrat.

Iskanje po dokumentu je najpogostejša funkcija, ki jo bomo uporabili pri bralnikih pdf datotek. Pogosto uporabljena je tudi funkcija vstavljanja komentarjev v pdf datoteko. Potreba po komentarjih se lahko pojavi zaradi dveh razlogov. Prvi je zagotovo ta, da si želite v nekem besedilu označiti določene dele, vzroki pa so lahko pomembnost, nejasnost ali karkoli drugega. Orodja za vstavljanje komentarjev boste našli v vseh bralnikih pdf. Razlikujejo se le po bogastvu možnosti oblik označevanja, ki ga nudijo. Orodja za označevanje, vstavljanje komentarjev, risanje, itd. so v različnih programih označena različno. Najpogostejše jih boste našli pod *Orodja* ali pa pod *Komentarji in oznake*. Različna imena v različnih programih včasih povzročijo nekaj zmede, saj pod nekim ukazom ne najdemo tega, kar smo pričakovali. Vsekakor programi niso preveč zapleteni, da ne bi mogli ugotoviti, kako so kaj poimenovali in kako deluje.



Primer seznama komentarjev, dodanih v PDF datoteko.

Programi so po teh funkcijah med seboj primerljivi in zapisano v nadaljevanju velja bolj ali manj za vse. Katere operacije so nam torej na voljo? Najprej je tu označevanje besedila, kot da bi na listu nekaj označili s flomastrom. Barve, s katerimi lahko označujemo besedila, so lahko različne. Malo je potrebno pogledati, kako zamenjati izbrano barvo. Programi namreč ob izbiri neke barve za operacijo kot privzeto uporabljajo zadnjo uporabljeno barvo. Za branje in opazke ob besedilu poleg označevanja besedila potrebujemo še neko okence, kamor bomo to zapisovali. Večina bralnikov pdf datotek omogoča, da nek komentar

zapišete pri kakršnikoli oznaki, ki jo naredite v tekstu. Torej lahko to storite tudi pri obarvanem besedilu. Običajno je potrebno klikniti na označeno mesto in odpre se vam pojavno okno, kamor vpišete, kar se vam zdi, da morate zapisati. Nerodnost takšnega vpisovanja komentarjev je, da potem ne vidite komentarjev oz. jih vidite razmetane po celotni strani. Program Xchange Viewer vam omogoča, da te komentarje vidite v obliki seznama komentarjev na levem robu strani ob dokumentu. Če izberemo gumb *Možnosti* na levem dnu okna programa in potem *Pogled/Komentarji*, se nam ti izpišejo od prve strani, kjer se prvič pojavijo. Komentarji so lahko zaprti in v tem primeru samo vidite številko strani in število komentarjev na strani. Če pa kliknete + pred številko strani, pa se komentarji razprejo in poleg vsebine vidite še podatke o avtorju komentarja in čas vnosa komentarja.

Komentar lahko vnesete tudi neposredno v oblaček, nekateri programi pa omogočajo tudi kar tipkanje po dokumentu. Možnih je seveda še veliko različnih načinov označevanja, kot npr. prečrtavanje besedila, podčrtovanje besedila, risanje črt, vijug, likov. Posamezni programi omogočajo tudi vstavljanje *Zaznamkov/Bookmarks*. Zgledno urejen pdf neke knjige ali drugega daljšega teksta bo imel kazalo urejeno tako, da boste s klikom na številko kazala, skočili na ustrezno stran. Če pa pdf ni takšen, pa boste sami za to poskrbeli z zaznamki. Če boste s programom XChange Viewer vstavili Zaznamke na določene strani, npr. na začetke poglavij, boste to neke vrste vaše kazalo potem priklicali z gumbom *Možnosti*, levo spodaj, in nato z izbito *Pogled/Zaznamki*.

Na koncu pa seveda še en element različnega označevanja in pisanja komentarjev. Vse se da tudi izbrisati. Izjemoma se to ne da storiti, če ste morda v nekem programu vse te svoje komentarje in druge stvari »zapekli« v pdf. V programu XChange tega ne morete storiti, saj takšne možnosti med *Shrani kot* ni. Iz tega razloga zato ta program ni primeren za izpolnjevanje pdf obrazcev, ki vam jih nekdo pošlje. Obrazec bi namreč brez težav lepo izpolnili, točno v okvirčke, ki so za to predvideni. Še več, dodate lahko tudi svoj podpis. A ker teh

vnosov ne morete »zapeči« v datoteko, bo seveda vsak, ki bi to datoteko odprl, lahko popravil vaše vnose.

Omenim naj še dve uporabni funkciji programa XChange Viewer. Prva se pojavi, ko imamo sicer pdf datoteko, a po njej ne moremo iskati, saj ne prepozna besedila. Vaš pdf je v tem primeru pravzaprav slika, le da je v pdf formatu. To pa seveda pomeni, da ga ne moremo uporabljati za nič drugega razen za linearno branje. Ampak mi bi raje besedilo preiskali. Nič lažjega, naredimo to z našim programom. V meniju Dokument imamo ukaz Prepoznavanje besedila. S tem ukazom bomo zagnali operacijo, v kateri bo program pregledal vse besedilo in namesto slik črt bomo dobili še en neviden sloj, kjer bodo črke samostojni znaki. Operacija lahko traja različno dolgo, odvisno od velikosti datoteke. Zagotovo tega ne počnite s 300 stranmi naenkrat, ker boste med tem, ko se bo računalnik potil, vi morali dolgo časa početi kaj drugega in to ne z računalnikom. Pa še precej verjetno se mu bo zgodilo, da bo omagal. Rezultati prepoznavanja besedila so odvisni od kvalitete. Mlajša besedila niso problem, ampak tudi z medvojnimi tiski, npr. časopis, ki ste ga poslikali, pogosto ni taka težava, da ne bi bil rezultat zadovoljiv.

Zadnja uporabna funkcija XChange Viewerja je možnost izvoza. Iz pdf datoteke, lahko neko stran, ali več strani preprosto izvozite v sliko, kjer določite tudi kvaliteto te slike v dpi, odvisno za kaj potrebujete sliko.

Neke vrste obratna operacija kot izvoz pa je skeniranje dokumenta. Tu je preveč pogosta napaka, da se pri skeniranju dokumenta ustvarja pdf datoteka. Seveda je končni izdelek lahko pdf datoteka, če smo prepričani, da je to tisto, kar potrebujemo. Pogosto pa napačno skenirajo fotografijo, ker želijo neko starejšo sliko pretvoriti v elektronsko obliko. V tem primeru jo seveda ne smemo skenirati v pdf, temveč v jpg ali tiff. Vsekakor moramo zagotoviti tudi dovolj visoko resolucijo. Smiselno je vedno skenirati v resoluciji 300 dpi. Nižja resolucija je primerna le za splet, omenjenih 300 dpi pa je najnižja možna za kasnejše objavlanje v natisnjeni knjigi ali članku.

Večina programov za branje pdf, kjer vnašamo tudi komentarje, je dostopnih tudi na tablicah in telefonih. Branje na telefonu je seveda lahko nerodno, če je format strani večji. Podobno kot lahko na računalniku vstavljamo v pdf komentarje, jih lahko tudi na tablicah in telefonih. Pravzaprav lahko delo, ki smo ga začeli na računalniku, nadaljujemo na tablici ali telefonu. Večina programov na vseh platformah namreč prepozna komentarje in oznake, ki so bili narejeni z drugim programom. Nerodnost je le v tem, da bodo komentarji, predvsem oblački, lahko različnih oblik.

S programi, ki omogočajo resnično urejanje datotek pdf in so običajno plačljivi, lahko seveda opravimo še kakšno operacijo. Nekaj teh osnovnih se povsem zadovoljivo lahko naredi tudi na spletu. Torej potrebujemo le nek bralnik datotek pdf. Zagotovo pa se je potrebno izogniti odpiranju datotek pdf v brskalniku, saj tam najrazličnejših operacij ne moremo storiti. Morda sicer lahko vstavimo kakšen komentar, ampak potem je takoj vprašanje, ali in kako to trajno shraniti. Da se izognemo odpiranju v brskalniku, je potrebno nek bralnik, ki smo ga izbrali za svojega, določiti za privzeti program za odpiranje naših datotek. To lahko storimo v programu samem, morda nas to program vpraša kar sam ob prvem zagonu. Če ne drugače, pa lahko to spremenimo v nastavitvah našega računalnika, kjer so določeni programi za privzete operacije.